

Matica hrvatska

Matica hrvatska

O Matici hrvatskoj
 Odjeli
 Ogranci
 Odjeci
 Kontakt

Izdavaštvo

Knjige
 Vijenac
 Kolo
 Hrvatska revija
 Elektroničke knjige

Zbivanja

Sva
 Mladi glazbenici
 Medijski susreti
 Salon
 Knjižara
 Galerija

Pretraži

Vijenac 553**Aktualno , Naslovnica****Stotinu godina od tajnoga Londonskog ugovora iz 1915.****Krojači nove Europe****Davorin Rudolf**

Tajni Londonski pakt sastavljen usuprot javnome moralu, etici i kršćanskim načelima primjer je nemorala i prevrtljivosti pojedinih država, posebice Francuske, Rusije, Velike Britanije i Italije

U povijesti svijeta tajnih međudržavnih ugovora kojima su rješavane sudbine država i naroda, prekrajane međudržavne granice ili se obavljala dioba ratnoga plijena bilo je bezbroj. Ima ih i danas. U modernoj povijesti jedan od takvih ugovora izdvaja se zbog učinaka koje je uzrokovao u području međunarodnih odnosa i međunarodnoga prava – Londonski tajni ugovor. Tijekom Prvoga svjetskog rata zaključile su ga tri vodeće sile u taboru Antante – Francuska, Rusija i Velika Britanija – s neutralnom Italijom 26. travnja 1915, prije stotinu godina. Što je taj ugovor proizveo u modernoj civilizaciji i zbog čega je dobro obilježiti stotu obljetnicu njegova nastanka?

Kada su ruske novine *Izvestija* u studenome 1917, nakon Oktobarske revolucije, objavile sadržaj tajnoga Londonskoga ugovora, javnost je u Europi i SAD-u bila zgrožena. Italiji su, za ulazak u rat protiv Austro-Ugarske, obećana bezobrazno velika teritorijalna širenja u Europi, poglavito u području Austro-Ugarske, ali i u Maloj Aziji ako se bude dijelilo Osmansko Carstvo, i u Africi prilikom diobe njemačkih kolonija. Pod dojmovima krvavoga Prvoga svjetskog rata ta perfidnost političkih elita triju europskih velikih sila i Rusije doimala se gnusnom. Zbog toga je američki predsjednik Woodrow Wilson, kada je doputovao u Europu sa svojih četrnaest točaka, među kojima se isticalo pravo naroda na samoodređenje u Austro-Ugarskoj, a i sa svojim sotoniziranjem tajne diplomacije, dočekan s ushićenjem. U Parizu su uzvikivali: živio Wilson pravedni! U njegovu čast Bratislava se neko vrijeme zvala Wilsonov Grad. Zahvaljujući tom američkom predsjedniku Londonski ugovor iz 1915, jer je bio tajnan, na Pariškoj mirovnoj konferenciji 1919. nije kolao kao pravno relevantan dokument. To je bio prvi učinak tajnoga Londonskog ugovora – nikada nije u cijelosti ostvaren!

Užasne tragedije Prvoga svjetskog rata, ali i tajni Londonski ugovor sastavljen usuprot javnome moralu, etici i kršćanskim načelima, ojačao je nejaku, u ono doba u povojima antiratnu i demokratsku javnost te napore za normiranje velikih načela međunarodnoga prava o jednakosti i ravnopravnosti država, zabrani uporabe sile, agresivnih ratova napose, i o ugovorima koji obvezuju samo stranke ugovornice, nikako treće države. Ta nastojanja dat će ploda tijekom sljedećih godina. Evo najvažnijih postignuća: osnivanje prve međunarodne organizacije kolektivne sigurnosti Lige naroda (prethodnice Ujedinjenih naroda) 1920, zaključenje 1928. prvoga u povijesti ugovora o zabrani agresivnih ratova, Pariškog ili Briand-Kellogova pakta, suđenje u Nürnbergu i Tokiju njemačkim i japanskim najvišim državnim i vojnim dužnosnicima za izazivanje i vođenje Drugoga svjetskog rata, donošenje povijesnoga dokumenta, Povelje Ujedinjenih naroda 1945.

Nemoć Francuske, Velike Britanije i Italije da ostvare Londonski pakt u cijelosti, jer su se tajnom dogovoru o podjeli plijena usprotivile Sjedinjene Države, jačala je uvjerenje da se međunarodni mir i suzbijanje svjetskih ratova mogu postići jedino koegzistencijom i kompromisima *svih* vodećih svjetskih velevlasti. Korijeni toga *modela sigurnosti i upravljanja krizama* bili su u djelovanju izabranih europskih velesila okupljenih na Bečkom kongresu 1914. Europska elita osigurala je stotinu godina bez svjetskih ratova. Osnivanjem Lige naroda 1920. ta je ideja dobrim dijelom ostvarena formiranjem Vijeća Lige naroda, a konačno je uobličena nakon Drugoga svjetskog rata na sastanku lidera Sovjetskoga Saveza, Sjedinjenih Država i Velike Britanije u Jalti i na konferenciji UN-a u San Francisku 1945, jer je taj rat bio uzrokovan, među ostalim, izbacivanjem iz elitnoga kruga velesila snažne Njemačke.

Wilsonova uloga

Ove godine obilježiti ćemo 70. obljetnicu postojanja Vijeća sigurnosti UN-a, unikatnog svjetskog policajca, koji može *zaustaviti svaki oružani sukob u svijetu* i u kojemu, istodobno, svaka od pet stalnih članica Vijeća – Francuska, Kina, Rusija, Sjedinjene Države i Velika Britanija – može *uporabom prava veta zaustaviti donošenje bilo koje krucijalne odluke* o međunarodnome miru i sigurnosti. Jasno, može se oštro kritizirati povlašten položaj pet država i takvo strukturiranje vrha međunarodne zajednice, ali zahvaljujući modelu svjetske elite koja odlučuje o

553 - 14. svibnja 2015.

- Aktualno
- Druga stranica
- Društvo
- Film
- Glazba
- Kazalište
- Književnost
- Kolumne
- Komentar
- Likovna umjetnost
- Matica hrvatska
- Naslovnica
- Poezija
- Povijest
- Razgovor
- Tema
- Zadnja stranica
- Znanost

međunarodnome miru i sigurnosti te paritetu u golemim zalihama oružja za masovno uništavanje, koje se baš zbog toga pariteta ne može praktički uporabiti, evo, već sedamdeset godina nema svjetskih ratova.

Nemoć u ratu iscrpljenih europskih država pobjednica da podare Talijanima silna područja kao naknadu za ulazak u Prvi svjetski rat ustoličila je u vrhu svjetske elite novu silu prvoga reda, Sjedinjene Američke Države. Amerikanci su na Mirovnoj konferenciji u Parizu 1919. stavili šapu na Londonski ugovor i baš zbog težine te šape on se nikada u cijelosti nije ostvario. Zasluge pripadaju Woodrowu Wilsonu, prvome američkom predsjedniku koji je preko Atlantika došao u Europu. Prvi svjetski rat za njega je bio plod despotskih režima Staroga svijeta, potkopavanje temelja zapadne civilizacije. Ustvrdio je da je moralna dužnost SAD-a zamijeniti stari poredak utemeljen na tajnoj diplomaciji otvorenim i javnim sporazumijevanjem ravnopravnih država. Stare europske lise, francuski premijer Georges Clemenceau i britanski David Lloyd George, držali su Wilsona čudakom, mjesječarom, koji sanja o nekakvoj univerzalnoj međunarodnoj organizaciji kolektivne sigurnosti, Ligi naroda, i trajnome svjetskom miru. Na Pariškoj su konferenciji Talijani, premijer Vittorio Orlando i ministar vanjskih poslova Sidney Sonino, obilazili poput šakala stolove i vukli za rukav Francuze i Britance zahtijevajući teritorije obećane Londonskim ugovorom. Pozivali su se na brojku od petsto tisuća mrtvih Talijana u ratu i osamsto tisuća ranjenih, napuštali su mirovnu konferenciju pa se vraćali, blatili u novinama američkoga predsjednika, ali Wilson je bio uporan i jak. Tajni Londonski ugovor na Pariškoj konferenciji mira nije ostvaren onako kako su europske velesile predviđale i to je Wilsonova povijesna zasluga.

Tajni Londonski pakt primjer je nemoralnosti i prevrtljivosti pojedinih država, posebice velesila. Kada je počeo Prvi svjetski rat, šef Vrhovnog stožera talijanskih oružanih snaga maršal Luigi Cadorno započeo je pripreme za oružani sukob s Francuskom, u skladu s ugovorom o Trojnom savezu iz 1882, koji je nalagao uzajamnu pomoć Njemačke, Austro-Ugarske i Italije u slučaju napadaja na jednu od njih. Talijanski je premijer Antonio Salandra, međutim, zaključio da Italija nije obvezna ući u rat jer Austro-Ugarska nije napadnuta, već je napadač na državu Srbiju, pa je proglasio neutralnost. Nakon silnih londonskih obećanja bez ikakvih skrupula Italija je objavila rat svojoj bivšoj saveznicu Austro-Ugarskoj 23. svibnja 1915, poslije i Njemačkoj. Dobro je imati na umu da prevrtljivosti u ponašanju velesila ima i u našem vremenu. Američki predsjednik George Bush i sovjetski lider Mihail Gorbačov složili su se na sovjetskome brodu Maksim Gorki u blizini Malte 2–3. prosinca 1989. da će dokrajčiti Hladni rat. Rusi su, među ostalim, raspustili Varšavski pakt, a Bush je zauzvrat obećao da neće širiti NATO prema Rusiji. Nakon Busha došao je 2003. na čelo Sjedinjenih Država demokrat Bill Clinton i NATO je započeo širenje na istok. Fijaska Zapada u Gruziji (nakon rusko-gruzijskog rata 2008. odcijepile su se dvije gruzijske pokrajine, Abhazija i Južna Osetija) nije poučio Ukrajinu, a ni Amerikance (usprkos upozorenjima Nijemaca, Francuza, pa i američkih stručnjaka Henryja Kissingera i Zbigniewa Brzezinskog), da vode računa o sigurnosnim procjenama i strategijama Rusije i da svaki ruski lider zna kako su preko ukrajinskih nizina jurišali na Moskvu Napoleon, njemački car i Hitler. I da nijedan od njih, bio on Putin ili netko drugi, neće prihvatiti učlanjenje Ukrajine u najjaču vojnu alijansu u povijesti svijeta, ruskoga smrtnog neprijatelja. Zbog toga smo nedavno bili bliži negoli ikada u posljednjih dvadeset godina velikome nuklearnome ratu. Povijest poučava. Nažalost, svijet je pun loših đaka. Nitko ništa ne uči.

Tajni Londonski ugovor osobito je važan za nas, naše vanjskopolitičko iskustvo, jer su Talijanima bili obećani, pored ostaloga, Trst, Istra, otoci Cres i Lošinj, pedantno pobrojani svi naši veći otoci osim Brača, kopneno područje od Lisarice na sjeveru do rta Ploče na jugu, točke između Splita i Šibenika, pa gradovi Zadar i Šibenik s okolnim područjem. Sporazumom o jugoslavensko-talijanskom razgraničenju u Rapallu 12. studenoga 1920. Italiji su pripali Istra, otoci Cres, Lošinj, Lastovo, Palagruža i grad Zadar kao strateški talijanski mostobran radi suzbijanja tobožnje invazije s istoka. Manje negoli je trebala dobiti Londonskim ugovorom. I to je još jedna poruka: dobila je dobar dio onoga što su joj tri europske velesile bile obećale!

Rijeka nije bila spomenuta u Londonskom ugovoru. U Rapallu je bio dogovoren neovisan i slobodan status Rijeke, koji će se „vječno poštovati“. Italija je, međutim, prvom zgodom vojno zaposjela grad pa je jugoslavensko-talijanski ugovorom 27. siječnja 1924. pripojena Italiji. Rijeka je, usput ću kazati, vraćena Hrvatskoj i ondašnjoj Jugoslaviji, sukladno međunarodnome pravu, tek 15. rujna 1947. stupanjem na snagu Ugovora o miru s Italijom. Nakon Londonskog ugovora, Rapalla i aneksije Rijeke Italija nam je ostavila dojam nezasićena grabežljivca i to će nas uvjerenje pratiti tijekom Drugoga svjetskog rata, utvrđivanja jugoslavensko-talijanskog razgraničenja nakon toga rata i tijekom stvaranja neovisne države Hrvatske 1990–1991. Srećom, tih devedesetih godina 20. stoljeća Talijani i Mađari su mirovali zahvaljujući povijesnim zbivanjima u Europi, prestanku Hladnoga rata, raspuštanju Varšavskog ugovora, rušenju Berlinskog zida i stvaranju „novoga svjetskog poretka“ mira i suradnje koji su zagovarali Amerikanci. A mi smo se u toj zgodnoj međunarodnoj konstelaciji uhvatili za onaj sretni trenutak, čuperak boga Kairosa, i proglasili neovisnost.

Novi ratovi

Prvi i Drugi svjetski rat, oružani sukobi i ratovi na području bivše Jugoslavije, koji su započeli 1991, vođeni su radi zaposjedanja i stjecanja tuđeg teritorija. Srbija je 1991. počinila agresiju na Hrvatsku i 1992. na BiH nadahnuta svojim teritorijalnim širenjima tijekom Balkanskih ratova 1912. i 1913. te obećanjima Antante iz razdoblja Prvoga svjetskog rata. Nije postojao samo tajni Londonski ugovor. Obećanja su dana i Bugarima, Rumunjskoj, Grčkoj, a Srbiji na račun hrvatskih zemalja i u Bosni i Hercegovini. Prema nekim analitičarima, odlučni su bili i porivi da rat Srbije protiv Hrvatske 1991. koji potječu iz nomadskih navika. Srpski političar Dobrica Ćosić ustvrdio je da se zbog stočarskih gena Srbi stalno kreću prema sjeveru u potrazi za novim prostorima. Zbog toga su izgubili Kosovo.

U novije doba ruska okupacija Krima i destabiliziranje Ukrajine, jednako tako odcjepljenje Kosova (omogućeno administrativnim aktom UN-a), motivirani su teritorijalnim promjenama.

Imajući sve to na umu, jednako tako poruke tajnoga Londonskog ugovora, valja mi reći da povijesni procesi oblikovanja država na ovim našim prostorima, u jugoistočnoj Europi dakle, nisu završeni. Kad se stabiliziraju prilike na Kosovu, započet će ostvarivanje zamisli o stvaranju jedne albanske države. Velike Albanije. Ona je u svijesti Albanaca još od Prizrenske lige i Berlinskoga kongresa 1878. Albanska sinteza uzdrmat će Makedoniju, ali i Grčku, Srbiju, dijelom i Crnu Goru. Sve su nam te države u susjedstvu. Bošnjaci u Sarajevu ovih dana pokreću pitanje Sutorine, reviziju granica s Crnom Gorom i vraćanje povijesnog izlaska BiH u Bokokotorski zaljev. Otvaraju Pandorinu kutiju. U ekstremističkim skupinama u Srbiji trajno se osvježavaju planovi o tzv. „srpskim krajinama“ u Hrvatskoj. Valja imati na umu i našu Istru. Tamo tinja pa bukne zahtjev za autonomijom, nitko ne zna točno kakvom. Bacite pogled na zemljovid, pogledajte kako izgleda onaj visuljak, trokut, Istarski poluotok, promatran vojno strategijski.

Wilsonovim inicijativama i razornim oružjem koje je prvi put uporabljeno u Prvome svjetskom ratu, mitraljeza primjerice, bilo je stvoreno lažno uvjerenje da je došao kraj ratovima. I u našem vremenu mnogi analitičari smatraju da smo dospjeli do kraja povijesti i oružanih sukoba zbog pariteta u naoružanju vodećih svjetskih velesila i prihvaćanja liberalnoga kapitalizma. Nažalost, dok raspravljamo o Londonskom ugovoru iz 1915, u raznim dijelovima svijeta vode se ratovi i oružani sukobi visoka intenziteta. Ponovit ću: budala i nitkova ima na sve strane, a od ništica se brzo stvori lanac. Utroba koja rađa ratove još je plodna.